

keréknyomok

2007/NYÁR ORIENTALISZTIKAI ÉS BUDDHOLÓGIAI FOLYÓIRAT

Tartalom

TANULMÁNYOK, FORDÍTÁSOK

FARKAS ATTILA MÁRTON
Implikált tudás a létben 3
*A tár-tudat egy kortárs buddhista
értelmezése*

AGÓCS TAMÁS
A mindentudás gyakorlása 30
*A Nyolcezer-soros
Önfelülmúló Megismerés
(Āryāṣṭasāhasrikā
prajñāpāramitā szútra)
első fejezete*

KÓSA GÁBOR
„Az ötödik buddha” 47
– Mānī buddhista címei
(*Buddho-Manichaica I.*)

SZOJKA ÉVA SZILVIA
A Quanzhen taoizmus és a buddhizmus
kapcsolata és kölcsönhatása:
tanításuk elméleti háttere
szempontjából 64

VÉGH JÓZSEF
Qianlong császár tibeti főpapja:
Csangtya Rölpe Dordzse élettörténete
és tibeti forrásai 80

TÓTH ZSUZSANNA
A jelenségek megtisztítása 99

POROSZ TIBOR
A meditáció
pszichodinamikájának
alapjai 119

KRITIKÁK, RECENZÍÓK

Johannes Bronkhorst:
Greater Magadha
Studies in the Culture
of Early India 142
Ruzsa Ferenc

Ellen Pearlman:
Tibetan Sacred Dance
– A Journey Into the Religious
and Folk Traditions, 152
Inner Traditions
Somlai György

SUMMARIES IN ENGLISH 153

E számunk szerzői

AGÓCS TAMÁS

A mindentudás gyakorlása

A Nyolcezer-soros Önfelülmúló Megismerés (Āryāṣṭasāhasrikā prajñāpāramitā szútra) első fejezete

Jelen cikk a mahájána buddhizmus egyik első és legfontosabb szövege, a Nyolcezer-soros Önfelülmúló Megismerés első fejezetének magyar fordítását tartalmazza tibeti nyelvből. A fordításhoz mellékelt rövid bevezetés elhelyezi a szöveget a buddhizmus eszmetörténetében és segít eligazodni a fordításban használt terminusok között.

Bevezetés

Jelen írás a mahájána buddhizmus egyik legkorábbi szövegének, az *Āryāṣṭasāhasrikā prajñāpāramitā* szútra első fejezetének fordítását tartalmazza. Az eredeti szöveg keletkezését Edward Conze, a *Prajñāpāramitā* (PP) irodalom legtekintélyesebb nyugati kutatója – verses változatáéval, a *Ratna-guṇa-saṃcaya-gāthā*-éval együtt – a Kr.e. I. évszázadra teszi.¹ Később, a Kr.u. I-III. század folyamán, ennek fokozatos bővítésével jöttek létre a hosszabb – tíz- (*Daṣa*-) tizenhatszáz- (*Aṣṭādaṣa*-), huszonöt- (*Pañcaviṃṣati*-) és százezer (*Śata-sāhasrikā*) soros – PP szútrák. A fejlődés következő szakaszában, a IV–V. században, a hosszabb szövegekből rövidebb kivonatokat készítettek, a tantrikus PP szútrák pedig az V. századtól kezdve jelentek meg.²

Ákár hiszünk a PP-irodalom fenti keletkezéstörténetében (a mahájána hagyomány szerint természetesen mind nagyjából egy időben: a Buddha idejében keletkezett), akár nem, a Nyolcezer-soros Önfelülmúló Megismerés, annak is kivált az első fejezete, minden bizonnyal a mahájána tanítás legősibb formáját képviseli. E fejezetben még viszonylag egyszerűen, a később kialakult bonyolult ösvény-struktúrák nélkül, de már meglepően kiforrottan áll előttünk a *nagy kocsi* (*mahāyāna*) tanításrendszere. Az új irányzat épp csak hogy kezd megfogalmazódni, de már határozottan megkülönbözteti magát a hagyományos buddhista iskoláktól, akiket összefoglaló néven *tanítványoknak* (*śrāvaka*) nevez. Míg a tanítványok a „történeti” Buddha, Sákjamuni szavaihoz ragaszkodnak, addig az új követők, a *tökélyharcosok* (*bodhisattva*), magától az Abszolút Buddhától (a Dharmakájától) kapnak nem történeti, apokrif kinyilatkoztatásokat, melyek hitelességét saját tapasztalataikra alapozzák.³ Ezek a tanítások egy újfajta szemlélődési

¹ E két szöveg angol fordítását lásd in: Conze (1973)

² Conze (1978)

³ Lásd Sáriputrának a mahájána tanok hitelességét firtató kérdését és Szubhúti választát a fordítás elején, melyben

az utóbbi a dolgok valódi természetét, a dharmát (dharmatā) jelöli meg a tanítás forrásaként! A szövegrészlet kiváló elemzését lásd: McQueen (1981) és (1982)! A *Ratna-guṇa-saṃcaya-gāthā* 3–4. versszaka ugyanezt a

eljárás, az *önfelülmúló megismerés* (*prajñāpāramitā*) gyakorlásába avatják be az embert, melynek elsajátításával tökélyharcossá, majd végül teljesen megvilágosodott buddhává válhat. Mint a szöveg többször hangsúlyozza, „ez a tudatállapot különbözteti meg a tökélyharcosokat a tanítványoktól és magányos buddháktól.”

E szövegeket kezdetben minden további magyarázat nélkül adták tovább és recitálták, hiszen megalkotójuk eredeti szándéka szerint közvetlenül kellett kifejteniük hatásukat. A jegyzetanyagban ezért igyekeztünk a legszükségesebb magyarázatokra szorítkozni. Az üresség tanítása itt még nem valamiféle abszolút elvként jelenik meg, mint a későbbi mahájána filozófiáiban, hanem mint tiszta módszer, az *önfelülmúló megismerés* gyakorlása, amit nem lehet szóban elmagyarázni. E módszer lényege a fogalmi paradoxon következetes alkalmazása, amely a reprezentációs gondolkodás határait áthágva nem csak önmagunk (a Buddha által tagadott *ātman*), hanem az egész tárgyi(asult) – tárgyilagos, tárgyokban gondolkodó – megismerés felülmúlásához vezet. Ezért talán nem érdemes beszúrásokkal, magyarázatokkal megtörni a szöveg dinamikus lüktetését, melynek folyamából amúgy sem kristályosodhat ki végleges jelentés. Maga ez a dinamika vezet a megismerés *önfelülmúlásához*, aminek eredményeképpen a tökélyharcos eléri a teljes és végleges megvilágosodást (*samyaksambodhi*), a mindentudás (*sarvajñatā*) állapotát.

A szöveg illetve a módszer megértése és elsajátítása feltételezi a buddhizmus alaptanításainak, illetve a korai iskolák analitikus megismerési módszerének ismeretét, amit a különböző *Abhidharma* (páli *Abhidhamma*) szövegekben dolgoztak ki. Eszerint a szemlélődő öt csoportra (*halmazra, skandha*): formákra (*rūpa*), érzetekre (*vedanā*), képzetekre (*saṃjñā*), szándékokra (*saṃskāra*) és tapasztalatokra (*viññāna*) osztja fel a világ összetevőit (*samskrta-dharma*). Ezek után megállapítja, hogy sem a halmazok között, sem rajtuk kívül, sem összességükben nem található olyasmi, amit „önmagának” (*ātman*) vagy „magáénak” (*ātmya*) tekinthetne.⁴ Szemlélődés közben megfigyeli a pillanatról pillanatra össze-tevődő világ jelenségeinek (*dharma*) keletkezését, fönnállását és pusztulását, s a jelenségek legparányibb alkotórészeiben éri tetten a világ végső valóságát. Eloldva ragaszkodását e mulandó tényezőktől, eléri a szándékok kihunyását, a nirvánát. Az *önfelülmúló megismerés* a módszert tovább folytatva feltárja, hogy a tapasztalás elemeinek halmazokra történő felosztása, a jelenségek keletkezése, fönnállása és megszűnése és így maga a jelenségvilág is üres fogalmi konstrukció, mely nem tekinthető végső valóságnak. Azt csupán kategorizálástól mentes, közvetlen tudással vagy intuícióval (*jñāna*) lehet felfogni, ami a Buddha sajátja. Buddhává azonban csak akkor válhat az ember (illetve a tökélyharcos), ha nem távozik nirvánába, hanem a megismerés mellett az együttérzést (*karuṇā*) is gyakorolja. Ezért kell felkeltenie magában a megvilágosodás (paradox) gondolatát (*bodhicitta*).

Korábbi publikációimban már kísérletet tettem a PP-irodalom bizonyos szövegeinek magyartására. *Gyémánt áttörés* c. könyvem függelékében közzétettem egy szómagyarázót (pp.193–

gondolatot a következőképpen fogalmazza meg:

3. A Győzedelmes tanítványainak összes tanítása,
minden érvelésük és tanmagyarázatuk,
a legüdvösebb tevékenység és végeredménye,
a Tathágata személyes erejéből fakad.

4. Mert az igaz tanítványok azt gyakorolják,
amit a Győzedelmes Buddha tanított nekik,

és ha tapasztalatuk alapján adják át a tudást,
azt nem önhatalmúlag, hanem a Buddha erejéből teszik.

(Forrás: Obermiller pp 3–4; Agócs Tamás publikálatlan fordítása)

⁴ A módszer rövid leírását lásd Skilton *Abhidharma* fejezetében (pp.73–75.), bővebben pedig Porosz-nál (különösen pp. 42–56.)!

210), amelyben igyekeztem megvilágítani a könyvben szereplő buddhista szakkifejezések jelentését, illetve megindokolni néhány szokatlan nyelvi leleményt, amelyeket fordításaimban alkalmaztam. Bár akkori ötleteim egy részét azóta elvettem, a mahájána buddhizmus fogalomrendszerében való kiigazodáshoz még mindig ezt a szómagyarázót ajánlanám az olvasó figyelmébe. (Itt található meg néhány, az alábbi fordításban szereplő kifejezés magyarázata is.)

Néhány szót az „önfelülmúló” megismerés (*prajñā-pāramitā*) kifejezésről, melyet korábban tibeti megfelelője, a *pha rol tu phyin pa* logikáját követve „túlpartra-juttató” vagy „túlpartra-jutott” megismerésnek fordítottam.⁵ E „szamszára mint innenső és nirvána mint túlsó part” képét idéző kifejezéseket a metafora dualisztikus jellege miatt vettem el, amennyiben fenn tartják azt a különbséget, amely pedig épp e megismerés gyakorlása által kerül meghaladásra. Az új fordítással inkább az abszolút *prajñāpāramitā* (a nem kettős Buddha-tudat, *advaya-jñāna*) működő (dinamikus) jellegét szeretném visszaadni, amely állandó önfelülmúlásként nyilvánul meg. E *transzcendencia* a kétféle önmagátlanság értelmében egyrészt bármiféle énkép vagy önazonosság (személyes identitás) állandó felülmúlását, másrészt maga a kettős, azaz tárgyra irányuló, megismerés felülmúlását jelenti.

A szöveg néhány kulcsfontosságú kifejezését, szanszkrit és tibeti megfelelőikkel együtt, a fordításhoz csatolt függelékben közlöm.

Fordítás

A mindentudás gyakorlása

Hódolat minden buddhának és bódhiszattvának, minden tanítványnak és felébredettnek!

Ezt én magam hallottam egy alkalommal. A Magasztos kétezer-ötszáz koldulószerzetesből álló gyülekezetével Rádzsagriha mellett, a Keselyű-hegy csúcsán tartózkodott. Az egyetlen Ánanda kivételével valamennyien megszabadult *arhatok* voltak; a zavaró érzelmek minden szennyeződésétől megtisztultak, elméjük minden kötöttség alól felszabadult és semmi sem gátolta már őket a megismerésben. Olyanok voltak, mint a kivénhedt elefántok; dolgukat elvégezték, nem maradt tennivalójuk, terhüket letették, elérték céljukat és letépték a létesülés bilincseit. Miután mindent megtudtak, tudatuk teljesen felszabadult és minden szellemi képességüket uralmuk alá hajtották.

Ekkor a Magasztos így szólt kitartó tanítványához, a tiszteletreméltó Szubhútihoz:

– Szubhúti! Az önfelülmúló megismeréstől ihletve mutasd be, kérlek, hogyan valósítsák meg a nagyra hivatott tőkélyharcosok az önfelülmúló megismerést!

A tiszteletreméltó Sáriputra ekkor azt gondolta: „Vajon a tiszteletreméltó Szubhúti a saját tudásától ihletve, a saját megismerésének áldásából ad nekünk tanítást a nagyra hivatott tőkélyharcosok önfelülmúló megismeréséről, vagy a Buddha hatalmából?”

Szubhúti a Buddha erejének köszönhetően megérezte, hogy a tiszteletreméltó Sáriputra mit gondol magában, és így szólt hozzá:

⁵ Definícióját és hosszas etimológiát elemzését, az akkori fordítás megokolásával

együtt lásd: Agócs 202. oldal és különösen a 18. sz. jegyzet!

– Ó, tiszteletreméltó Sáriputra! A Magasztos tanítványainak minden szava, tanítása, kijelentése és tanmagyarázata a Tathágata személyes erejének tudható be. Azt kérded, miért? Mert akik a Buddha tanítását a tanultak szerint gyakorolják, azok közvetlenül fogják föl magát a valóságot, ami a Dharma lényege. Miután pedig megvalósították és fölfogták a Dharma lényegét, egyetlen szavuk, tanításuk, kijelentésük és tanmagyarázatuk sem mondhat ellent magának a valóságnak, amiből a Tathágata tanítása fakad.

Ezután a tiszteletreméltó Szubhúti a Buddha hatalmából így szólt a Magasztoshoz:

– A Magasztos arra kér engem, hogy az önfelülmúló megismerésétől illetve mutassam be, hogyan valósítsák meg a nagyra hivatott tökélyharcosok az önfelülmúló megismerést. Igen ám, de mit jelent az a szó, hogy tökélyharcos? Nem ismerek senkit, akit így hívnának. Nem is láttam ilyet soha. Önfelülmúló megismerésről sem tudok, ilyet sem tapasztaltam még. Akkor hát miféle önfelülmúló megismerésről beszéljek és kinek?

Mégis, Ó, Magasztos, ha a tökélyharcos ennek hallatán nem jön zavarba, nem bátortalanodik el, nem riad vissza, nem hátrál meg, nem gondolja meg magát, nem ijed meg, és nem kezd minden ízében reszketni, akkor ő az a nagyra hivatott tökélyharcos, akit az önfelülmúló megismerésbe be lehet avatni. Éppen ez a nagyra hivatott tökélyharcosok önfelülmúló megismerése, és éppen ez a tanítás az önfelülmúló megismerés. Aki így viselkedik, az ad róla igazi tanítást és útmutatást.

– Továbbá, Magasztos, az önfelülmúló megismeréssel foglalkozó, az önfelülmúló megismerést gyakoroló, nagyra hivatott tökélyharcost még a megvilágosodás tudata sem teheti önhitté. Hogy miért nem? Mert az a tudat nem tudat; a tudat természete ragyogó fény.

Erre a tiszteletreméltó Sáriputra így szólt Szubhútihoz:

– Tiszteletreméltó Szubhúti! Hát van olyan tudat, ami nem tudat?

– Tiszteletreméltó Sáriputra! Szerinted, lehet annak a tudatnak, ami nem tudat, akár létezése, akár nem létezése?

– Nem lehet.

– Nos, tiszteletreméltó Sáriputra, akkor vajon helyes-e az a kérdés, hogy van-e olyan tudat, ami nem tudat?

– Mégis, tiszteletreméltó Szubhúti, milyen az a tudat, ami nem tudat?

– Tiszteletreméltó Sáriputra! Az a tudat, ami nem tudat, változatlan és fogalommentes.

Erre a tiszteletreméltó Sáriputra így szólt Szubhútihoz:

– Jól van, Szubhúti! Találónan mondta rólad a Magasztos, hogy te vagy a békében élők legjobbika!

Ennél fogva a nagyra hivatott tökélyharcost olyasvalakinek kell tekinteni, akit már semmi sem tántoríthat el a teljes és végleges, felülmúlhatatlan megvilágosodástól. Azt is tudni kell róla, hogy soha nem válik meg az önfelülmúló megismeréstől. Aki a tanítványok ösvényén kíván járni, annak is ezt az önfelülmúló megismerést kell meghallgatnia, megjegyeznie, felfognia, felolvasnia, elsajátítania és terjesztenie. Ezt az önfelülmúló megismerést kell gyakorolnia és alkalmaznia. Aki a magányos buddhák ösvényén kíván járni, annak is ezt az önfelülmúló megismerést kell meghallgatnia, megjegyeznie, felfognia, felolvasnia, elsajátítania és terjesztenie. Ezt az önfelülmúló megismerést kell gyakorolnia és alkalmaznia. Aki a tökélyharcosok útján kíván járni, annak is ezt az önfelülmúló megismerést kell meghallgatnia, megjegyeznie, felfognia, felolvasnia, elsajátítania és terjesz-

tenie. Az önfelülmúló megismerés helyes módszerével felszerelve, a buddha-erények elsajátítása érdekében kell alkalmaznia. Hogy miért? Azért, mert ebből az önfelülmúló megismerésből bontakoznak ki a buddha erényei, amelyeket a tökélyharcosnak gyakorolnia és alkalmaznia kell.

Aki a teljes és végleges, felülmúlhatatlan megvilágosodást akarja gyakorolni, annak is ezt az önfelülmúló megismerést kell meghallgatnia, megjegyeznie, felfognia, felolvasnia, elsajátítania és terjesztenie. Az önfelülmúló megismerés helyes módszerével felszerelve, a buddha-erények elsajátítása érdekében kell alkalmaznia. Hogy miért? Azért, mert az önfelülmúló megismerésből bontakoznak ki a Buddha erényei, amelyeket a nagyra hivatott tökélyharcosnak gyakorolnia és alkalmaznia kell.

Ezután a tiszteletreméltó Szubhúti így szólt a Magasztoshoz:

– Sehol sem látok, sehol nem találok senkit, akit tökélyharcosnak hívnak. Önfelülmúló megismerésnek még csak a nyomát sem látom. Miféle tökélyharcosnak mutassak be miféle önfelülmúló megismerést? Noha ténylegesen egyiket sem lehet felfedezni, névlegesen mégis alkalmazható a „tökélyharcos” kifejezés. Ám ez a név nem helyes vagy helytelen; nem alkalmazható, de nem is alkalmazható. Hogy miért? Mert nem létezik. A név ezért nem helyes vagy helytelen; nem alkalmazható, de nem is alkalmazható.

Ó, Magasztos! Arról a tökélyharcosról, aki nem jön zavarba, nem bátoratlanodik el, nem riad vissza, nem hátrál meg, nem gondolja meg magát, nem ijed meg, és nem kezd minden ízében reszketni e mélységes önfelülmúló megismerésről szóló tanítás hallatán, hanem tiszta tudatra ébred tőle, tudni lehet, hogy soha nem válik meg az önfelülmúló megismerés szellemétől, hanem a *tántoríthatatlanság* tökélyharcosi szintjén tartózkodik. Ott tartózkodik anélkül, hogy tartózkodna.

– Ó, Magasztos! A nagyra hivatott tökélyharcos, aki az önfelülmúló megismeréssel foglalkozik, azt gyakorolja, nem ragaszkodhat sem a formákhoz, sem az érzetekhez, sem a képzetekhez, sem a szándékokhoz, sem a tapasztalatokhoz. Hogy miért nem? Azért, mert ha a formákhoz ragaszkodik, akkor nem az önfelülmúló megismeréssel foglalkozik, hanem a formák ösztönzésére cselekszik. Hasonlóképpen, ha az érzetekhez, a képzetekhez, a szándékokhoz vagy a tapasztalatokhoz ragaszkodik, akkor sem az önfelülmúló megismeréssel foglalkozik, hanem az utóbbiak ösztönzésére cselekszik.

Aki bármely ösztönzés hatására cselekszik, az nem sajátítja el az önfelülmúló megismerést, nem alkalmazza az önfelülmúló megismerést, nem fejleszti tökélyre az önfelülmúló megismerést. Aki pedig nem fejleszti tökélyre az önfelülmúló megismerést, az ragaszkodása folytán nem érheti el a mindentudást. Hogy miért nem? Azért, mert az önfelülmúló megismerésben sem formákat, sem érzeteket, sem képzeteket, sem szándékokat, sem tapasztalatokat nem lehet megragadni. A meg nem ragadott forma pedig nem forma. Hasonlóképpen, a meg nem ragadott érzet nem érzet, a meg nem ragadott képzet nem képzet, a meg nem ragadott szándék nem szándék, a meg nem ragadott tapasztalat pedig nem tapasztalat. Még az önfelülmúló megismerést sem lehet megragadni. Ekképp gyakorolja a nagyra hivatott tökélyharcos az önfelülmúló megismerést!

Ez a nagyra hivatott tökélyharcos „teljes nem ragaszkodás” elnevezésű, tökéletes tudatállapot. Ez a mindent magában foglaló, mindennek előtt való, felmérhetetlen tudatállapot különbözteti meg a tökélyharcosokat a tanítványoktól és a magányos buddháktól.

A mindentudás teljességgel megragadhatatlan, mivel lehetetlen megjelölni. Ha meg lehetne jelölni, akkor Srénika, a vándoraszketá nem hitt volna benne.⁶ Ám mivel hitt a mindentudó tudásban és e hitét követte, felébredt benne a tudás. Amint ez felébredt benne, nem ragadta meg sem a formákat, sem az érzeteket, sem a képzeteket, sem a szándékokat, sem a tapasztalatokat. Nem tekintette ezt a tudást sem boldogságosnak, sem örömtelnek. Nem tekintette sem külső, sem belső formának, sem formán kívülinek. Ugyanígy nem tekintette sem külső, sem belső érzetnek, képzetnek, szándéknak, sem tapasztalatnak, de nem is tekintette azokon kívülinek. Srénika, a vándoraszketá elvesztette a hitét ezekben a fogalmakban. Viszont felébredt a mindentudó tudomásba vetett hite, és ennél fogva közvetlen tapasztalatot szerzett a valóságról. Egyáltalán nem ragadott meg semmit, nem is vett észre semmit, amit meg lehetne ragadni vagy le lehetne tagadni. Még csak azt sem gondolta, hogy nirvánába tért.

Ó, Magasztos! A nagyra hivatott tökélyharcosok önfelülmúló megismerése is ilyen. Nem ragadja meg sem a formákat, sem az érzeteket, sem a képzeteket, sem a szándékokat, sem a tapasztalatokat. A tökélyharcos nem távozik nirvánába mindaddig, amíg el nem sajátítja a Tathágata tíz erősségét, négy rettenthetetlenségét, és tizenyolc különleges buddha-erényét.⁷ Ó, Magasztos, ilyen a nagyra hivatott tökélyharcosok önfelülmúló megismerése!

– Ó, Magasztos! Az önfelülmúló megismeréssel foglalkozó, az önfelülmúló megismerést gyakorló tökélyharcos a következő kérdéseket latolgassa: „Mi ez az önfelülmúló megismerés? Ké az önfelülmúló megismerés? Ez a nem létező, láthatatlan valami az önfelülmúló megismerés?” Aki ezt megfontolva és vizsgálódva nem esik zavarba, nem bátortalanodik el, nem riad vissza, nem hátrál meg, nem gondolja meg magát, nem ijed meg, és nem kezd minden ízében reszketni, az a nagyra hivatott tökélyharcos már sosem válik meg az önfelülmúló megismeréstől.

Így szólt Szubhúti:

– Ha a tökélyharcost egy forma foglalkoztatja, akkor csak egy jellel foglalkozik. Ha a forma jele foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha „a forma jel” gondolata foglalkoztat-

6 A Buddha egyik híres beszédében, az Ārya-vacchagottasuttában (MN 72.) szereplő vándoraszketáról, Srénika Vaccshagottáról van szó, aki az ún. „10 megválaszolatlan kérdést” szegezte a Tathágatának. Magyarul lásd: Főríz, illetve Vekerdi (pp.143–145.)

7 Ezeket a terjedelmesebb PP-szútrák az alábbiak szerint sorolják fel.

A Tathágata tíz erőssége: (1) Tudja, mi lehetséges és mi nem. (2) Ismeri a múlt, jelen, és jövőbeli cselekedetek okait, helyét és eredményét. (3) Ismeri a világ összes jelenségét. (4) Ismeri más lények, személyek hajlamait. (5) Tudja, mire képesek mások. (6) Ismeri az utat, amely mindenhová elvezet. (7) Ismeri a különböző meditációs szintek előnyeit és hátrányait. (8) emlékszik korábbi életeire. (9) Isteni szemével látja a lények halálát és születését. (10) Minden kétséget kizáróan tudja, hogy elfogytak a szennyeződései, és nem születik újra többé.

A négy rettenthetetlenség a Buddha “nagy önbizalmának” négyféle alapja vonatkozik, amely feljogosítja a Tan kérének a megfogadására: (1) Sem isten, sem őrdög, sem ember nem vádolhatja azzal, hogy csak kérkedik a

megvilágosodásával, miközben valójában nem világosodott meg. (2) Fentiek azzal sem vádolhatják, hogy nem fogytak el a szennyeződései, csak állítja magáról. (3) Nem vádolhatják azzal sem, hogy az általa akadályozónak nevezett tényezők valójában nem akadályozzák az embert a szellemi törekvésben. (4) Végül nem vádolhatják azzal sem, hogy aki az általa tanított ösvényt végigjárja, nem éri el a szenvedés megszüntetését.

A tizenyolc buddha-erény: Megvilágosodása pillanatától kezdve parinirvánába távozásáig a Buddha (1) nem botlik meg, (2) nem beszél durván és harsányan, (3) ébersége egy pillanatra sem lankad, (4) nem észlel különbséget, (5) gondolkodása mindig összeszedett, (6) előítéletektől mentes, de nem figyelmetlenségből, (7) lelkesedése, (8) lendülete, (9) figyelme, (10) összeszedettség, (11) bölcsessége, és (12) kötetlensége sosem hagy alább; (13) Testi, (14) szóbeli, és (15) tudati tetteit mindig helyes felfogás előzi meg, és azzal összhangban is marad. Akadálytalanul érzékeli a (16) múltat, (17) jelent, és (18) jövőt. (Mindezt anélkül, hogy bármire is alapozná ezeket a képességeit.) Lásd Conze (1979) 158–160.

ja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha a forma létrejötte foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha a forma megszűnése foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha a forma pusztulása foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha „a forma üres” gondolata foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha az „én foglalkozom vele” gondolata foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha az „én tökélyharcos vagyok” gondolata foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha azt gondolja, „én tökélyharcos vagyok”, akkor csak egy gondolattal foglalkozik.

Ugyanígy van ez az érzetekkel, a képzetekkel és a szándékokkal is. Végül, ha a tökélyharcost egy tapasztalat foglalkoztatja, akkor csak egy jellel foglalkozik. Ha a tapasztalat jele foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha „a tapasztalat jel” gondolata foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha a tapasztalat létrejötte foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha a tapasztalat megszűnése foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha a tapasztalat pusztulása foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha „a tapasztalat üres” gondolata foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha az „én foglalkozom vele” gondolata foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha az „én tökélyharcos vagyok” gondolata foglalkoztatja, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Ha azt gondolja, „én tökélyharcos vagyok”, akkor csak egy gondolattal foglalkozik.

Ráadásul, ha a tökélyharcos azt gondolja: „Ha engem ez foglalkoztat, akkor az önfelülmúló megismeréssel foglalkozom, az önfelülmúló megismerést gyakorolom.”, akkor is csak egy jellel foglalkozik. Az ilyen tökélyharcos nem ért a helyes módszerhez.

Erre Sáriputra így szólt Szubhútihoz:

– Ó Nemes Szubhúti! Akkor mi foglalkoztatja a nagyra hivatott tökélyharcost, aki az önfelülmúló megismeréssel foglalkozik?

– Ó Nemes Sáriputra! – válaszolta Szubhúti. – Ha a nagyra hivatott tökélyharcost nem foglalkoztatja sem a forma, sem a forma jele, sem „a forma jel” gondolata, sem a forma létrejötte, sem a forma megszűnése, sem a forma pusztulása, sem „a forma üres” gondolata, sem az „én foglalkozom vele” gondolata, sem az „én tökélyharcos vagyok” gondolata; ha ugyanígy nem foglalkoztatja sem érzet, sem képzet, sem szándék, és végül; ha nem foglalkoztatja sem a tapasztalat, sem a tapasztalat jele, sem „a tapasztalat jel” gondolata, sem a tapasztalat létrejötte, sem a tapasztalat megszűnése, sem a tapasztalat pusztulása, sem „a tapasztalat üres” gondolata, sem az „én foglalkozom vele” gondolata, sem az „én tökélyharcos vagyok” gondolata; sőt, még az a gondolat sem, hogy „Ha engem ez foglalkoztat, akkor az önfelülmúló megismeréssel foglalkozom, az önfelülmúló megismerést gyakorolom.”, akkor a nagyra hivatott tökélyharcos az önfelülmúló megismeréssel foglalkozik.

Azzal foglalkozik, mégsem gondolja azt: „foglalkozom vele”, sem azt: „nem foglalkozom vele”, sem azt: „foglalkozom is vele, meg nem is”, sem azt: „nem foglalkozom vele, de nem is nem foglalkozom vele”. Nem gondolja sem azt: „engem foglalkoztat”, sem azt: „nem foglalkoztat”, sem azt: „foglalkoztat is, meg nem is”, sem azt: „nem foglalkoztat, de nem is nem foglalkoztat”.

Hogy miért nem? Azért, mert minden elgondolhatatlan és megfoghatatlan. Ez a nagyra hivatott tökélyharcos „teljes megfoghatatlanság” elnevezésű tudatállapota. Ez a mindent magában foglaló, mindenek előtt való, felmérhetetlen bizonyosság különbözteti meg a tökélyharcosokat a tanítványoktól és magányos buddháktól. Az a nagyra hivatott tökélyharcos, aki

ebben a tudatállapotban tartózkodik, egykettőre eléri a teljes és végleges, felülmúlhatatlan megvilágosodást.

Ezután Szubhúti, a kitarító tanítvány, ekképp szolt a Buddha hatalmából:

– Ó, Magasztos! A múltban érkezett megszabadult és tökéletesen megvilágosult buddhák megjósolták, hogy az a nagyra hivatott tökélyharcos, aki ebben a tudatállapotban tartózkodik, el fogja érni a teljes és végleges, felülmúlhatatlan megvilágosodást. Ezt az állapotot azonban lehetetlen felfedezni. Ezt az állapotot lehetetlen elsajátítani. Soha, semmilyen körülmények között, nem lehet azt mondani: „én most ebbe a tudatállapotba szeretnék kerülni”, „én most ebbe a tudatállapotba kerültem”, „én most ebben a tudatállapotban vagyok”.

Sáriputra erre így szolt Szubhútihoz:

– Ó Szubhúti! Meg lehet tanítani bárkit is erre az tudatállapotra?

– Nem lehet, ó Sáriputra! Hogy miért nem? Mert még a tökélyharcosok sem ismerik, nem is tudnak róla.

– Nagytiszteletű Szubhúti! Azt mondtad, még ők sem ismerik, és nem is tudnak róla?

– Igen. Hogy miért? Azért, mert ez a tudatállapot nem létezik. Ezért nem ismerik, és nem is tudnak róla.

Erre a Magasztos így szolt:

– Jól mondtad, Szubhúti! Amit a Tathágata erejétől ihletve, a Tathágata áldásából mondtál, az mind úgy van, úgy helyes. Úgy van, Szubhúti! Így gyakoroljon a nagyra hivatott tökélyharcos! Hogy miért? Azért, mert ha a nagyra hivatott tökélyharcos ekképp gyakorol, az önfelülmúló megismerést gyakorolja.

Erre Sáriputra megkérdezte a Magasztostól:

– Ó, Magasztos! Ha a nagyra hivatott tökélyharcos így gyakorol, az önfelülmúló megismerést gyakorolja?

– Igen, Sáriputra. Ha a nagyra hivatott tökélyharcos így gyakorol, az önfelülmúló megismerést gyakorolja.

– Ó, Magasztos! Ha a nagyra hivatott tökélyharcos így gyakorol, akkor mivel foglalkozik?

– Semmivel, Sáriputra. Ha a nagyra hivatott tökélyharcos így gyakorol, akkor semmivel sem foglalkozik. Hogy miért nem? Mert a dolgok nem úgy léteznek, ahogy a megismerésben járatlan, gyermekes lények elképzelik.

Így szolt Sáriputra:

– Ó, Magasztos, akkor hogyan léteznek a dolgok?

– Úgy, hogy nem léteznek. Ami nem létezik, azt joggal nevezük nemlétezőnek. Csak a gyermekes lények képzelik létezőnek; a nemlétező dolgok összességét tekintik valóságoknak. Ettől aztán tapadnak a lét és nemlét végletéhez, és nem ismerik, nem látják a dolgokat. Gondolatban nemlétező fogalmakat teremtenek. Csak szélsőségekben tudnak gondolkodni; a képzeletük világában élnek. Azt képzelik, hogy van múlt, jelen és jövő, valamint név és forma. Mindenféle nem létező dolgokról képzelegnek, és nem látják a helyes ösvényt. Mivel pedig nem látják a helyes ösvényt, nem találják meg a három birodalomból kivezető utat, nem jutnak a valóság végére. Ezért nevezik őket gyermekeseknek, hiszen a valóságot nem is sejtik. A tökélyharcos ezzel szemben, Sáriputra, semmihez sem ragaszkodik.

– Magasztos! Ha a nagyra hivatott tökélyharcos így gyakorol, a mindentudást gyakorolja?

– Igen, Sáriputra. Ha a nagyra hivatott tökélyharcos így gyakorol, a mindentudást gyakorol.

rolja. Ha a nagyra hivatott tökélyharcos így gyakorol, mindent gyakorol. Ha a nagyra hivatott tökélyharcos így gyakorol, akkor a mindentudást gyakorolja, a mindentudást éri el, a mindentudásban megszilárdul.

Ekkor Szubhúti így szól a Magasztoshoz:

– Ó, Magasztos! Mit válaszolna a Magasztos, ha valaki azt kérdezné tőle: „Egy képzeletbeli ember hogyan gyakorolhatja a mindentudást? Hogyan érheti el a mindentudást? Hogyan szilárdulhat meg benne?”

– Hadd válaszoljak egy kérdéssel és felelj rá, Szubhúti, a legjobb tudásod szerint!

– Ám legyen, Magasztos!

– Mit gondolsz, Szubhúti? Különbözik-e a képzelet a formától, az érzettől, a képzettől, a szándéktól és a tapasztalattól?

– Nem, Magasztos. A képzelet nem különbözik a formától, az érzettől, a képzettől, a szándéktól és a tapasztalattól, hanem maga a forma és a többi halmaz képzeletbeli; a képzelet pedig maga a forma és a többi halmaz.

– Mit gondolsz, Szubhúti? Lehet-e ezt az öt összetapadt halmazt tökélyharcosnak nevezni, tökélyharcosnak tartani, tökélyharcosnak ismerni?

– Lehet, Ó, Magasztos! Bizony, így van ez. Az önfelülmúló megismerést gyakorló, nagyra hivatott tökélyharcosnak képzeletbeli lényként kell törekednie a teljes és tökéletes, felülmúlhatatlan megvilágosodásra! Hogy miért? Mert az öt összetapadt halmazt képzeletbeli lényként kell felfogni. Hogy miért? Mert a Magasztos tanítása szerint a forma és a többi képzeletbeli; a forma és a többi pedig nem más, mint a hatféle érzékelés és az öt halmaz együttesen.

– Ó, Magasztos! Vajon az újonc tökélyharcosok e tanítás hallatán nem fognak megijedni, megrettenni és megrémülni?

– Ha az újonc tökélyharcosok rossz barátok kezei közé kerülnek, akkor bizony meg fognak ijedni, meg fognak rettenni, meg fognak rémülni. Ám ha az újonc tökélyharcosok jó barátok kezei közé jutnak, akkor nem fognak megijedni, megrettenni és megrémülni.

– Ó, Magasztos! Kik a nagyra hivatott tökélyharcosok jó barátai?

– Azok, akik az önfelülmúlókra megtanítják, és figyelmeztetik őket a Kísértő műveire, mondván: „Tudd meg, hogy ez a Kísértő fondorlata, a Kísértő műve, a Kísértő kísértése! Ismerd föl és háírtsd el a Kísértő cselszövését!” Ők, Szubhúti, a nagy páncélt felöltött, a nagy kocsira felszállt, a nagy útra felkerekedett, nagyra hivatott tökélyharcosok jó barátai.

Erre Szubhúti azt kérdezte a Magasztostól:

– Ó, Magasztos! A „nagy páncélt felöltött, a nagy kocsira felszállt, a nagy útra felkerekedett, nagyra hivatott tökélyharcos” kifejezésben mire vonatkozik az a szó, hogy „tökélyharcos”?

– Ó Szubhúti! A „tökélyharcos” szó nem vonatkozik semmire. Hogy miért nem? Azért, mert a tökélyharcos a semmihez sem ragaszkodást gyakorolja. Ha a nagyra hivatott tökélyharcos a valóság tökéletes megértése érdekében semmihez sem ragaszkodik, akkor nyeri el a felülmúlhatatlan, teljes és tökéletes, végső megvilágosodást. Azért hívják nagyra hivatott tökélyharcosnak, mert a megvilágosodásra törekszik.

Szubhúti erre megkérdezte:

– Magasztos! Miért nevezik a tökélyharcost „nagyra hivatottnak”?

– Mert a tökélyharcos arra hivatott, hogy az egész emberiség, sőt: minden lény élére álljon, és teljes megvilágosodáshoz vezesse őket.

Erre így szólt Sáriputra:

– Magasztos! Nekem is van egy ihletem arról, hogy miért nevezik a tőkélyharcost nagyra hivatottnak!

– Akkor oszd meg velünk!

– Mert arra hivatott tanítani a Dharmát, hogy az emberek megszabaduljanak a sok felesleges nézettől és véleménytől, az önhiittségtől, az elkülönült egyéniségük nézetétől, a keletkezés és elmúlás, a megszűnés és állandóság képzetétől, valamint a testhez való kötődéstől.

Erre Szubhúti is így szólt:

– Magasztos! Nekem is van egy ihletem arról, hogy miért nevezik a tőkélyharcost nagyra hivatottnak.

– Akkor oszd meg velünk!

– Szerintem azért nevezik nagyra hivatottnak, mert még a tökéletes tudathoz, a mindentudó tudathoz, a szennyezetlen tudathoz, a semmihez sem fogható tudathoz, a semmihez sem foghatóhoz fogható tudathoz, a tanítványokéhoz és magányos buddhákéhoz nem mérhető tudathoz sem kötődik vagy ragaszkodik.

Erre Sáriputra megkérdezte Szubhútótól:

– Hogy lehet, hogy még ehhez a tudathoz sem kötődik vagy ragaszkodik?

– Úgy, Sáriputra, hogy ez a tudat nem tudat.

– Létezik olyan tudat, ami nem tudat?

– Szerinted, Sáriputra, arról a tudatról, ami nem tudat, mondhatjuk-e, hogy létezik, vagy akár azt, hogy nem létezik?

– Nem mondhatjuk.

– Nos, Sáriputra, akkor mire vonatkozik az a kérdés, hogy létezik-e olyan tudat, ami nem tudat?

– Szubhúti, bizony találoán mondta rólad a Magasztos, hogy Te vagy a békében élők legjobbika!

Eztán Maitrájaní fia, a Nagytiszteletű Púrna, ekképp szólt a Magasztoshoz:

– Mindent összevéve, a tőkélyharcost azért hívják nagyra hivatottnak, mert magára ölti a nagy páncélt, felhág a nagy kocsikabjára és felkerekedik a nagy útra.

Erre Szubhúti megkérdezte a Magasztost:

– Mít jelent a nagy páncél felöltése?

– Nos, Szubhúti, a nagyra hivatott tőkélyharcos a következőképpen gondolkodik: „Mebékéléshez kell juttatnom az élőlények e felmérhetetlen, megszámlálhatatlan seregét, de anélkül, hogy bárki bárkit mebékéléshez juttatna.” Meg kell szabadítania az összes lényt, de annak tudatában, hogy sem a megszabadítandó lények, sem megszabadítójuk nem létezik. Hogy miért nem? Mert az igazság az, hogy az egész világ csak káprázat, a képzelet műve. Ha egy mágus a piactéren eltüntetne egy hatalmas tömeget, amit előzőleg ő maga varázsolta oda, akkor szerinted, Szubhúti, bárki bárkit meggyilkolna, elpusztítana, eltüntetne?

– Nem, Magasztos.

– Nos, Szubhúti, ugyanígy juttatja mebékéléshez a tőkélyharcos az élőlények fölmérhetetlen, megszámlálhatatlan seregét anélkül, hogy lennének akár megszabadítandó lények, akár ő maga. Ha a tőkélyharcos ennek hallatán sem retten vissza, nem ijed meg, és nem kezd minden ízében reszketni, abból lehet megtudni, hogy magára öltötte a nagy páncélt.

– Ó, Magasztos! Ha jól értettem, ebből az derül ki, hogy a tökélyharcos semmiféle páncélt nem öltött magára!

– Úgy van, Szubhúti. A nagyra hivatott tökélyharcos nem öltött magára semmiféle páncélt. Hogy miért nem? Mert a mindentudás teremtetlen, feltétlen és változatlan; a lények pedig, akik miatt a nagy páncélt felöltötte, szintén teremtetlenek, feltétlenek és változatlanok.

Erre így szólt Szubhúti:

– Úgy van, Magasztos! Úgy van, Beteljesedett! Hogy miért? Azért, Magasztos, mert a forma nem kötött, de nem is kötetlen. Ugyanígy az érzet, a képzet, a szándék és a tapasztalat sem kötött vagy kötetlen. Továbbá, Magasztos, a forma valódi természete sem kötött vagy kötetlen. Ugyanígy az érzet, a képzet, a szándék és a tapasztalat valódi természete sem kötött vagy kötetlen.

Erre Maitrájání fia, Púrna, így szólt Szubhútihoz:

– Tiszteletreméltó Szubhúti, ha sem a forma, sem az érzet, sem a képzet, sem a szándék, sem a tapasztalat, sem azok valódi természete nem kötött vagy kötetlen, akkor milyenek valójában a halmazok és milyen a valódi természetük?

– Tiszteletreméltó Púrna! Sem a képzeletbeli ember formája, érzetei, képzeleti, szándékai és tapasztalatai, sem azok valódi természete nem kötött vagy kötetlen. Hogy miért nem? Azért, mert a halmazok nem valódiak. Mivel valójában nem léteznek, így nem kötöttek vagy kötetlenek. Mivel nincs létrejöttük, nem kötöttek vagy kötetlenek. Ez a nagy páncélt felöltött, a nagy kocsi bakjára fölhängött, a nagy útra felkerekedett, nagyra hivatott tökélyharcos páncéltalan páncélzata.

Ezután így szólt Szubhúti a Magasztoshoz:

– Mi az a nagy kocsi, amire a nagy páncélt felöltött, nagy útra felkerekedő, nagyra hivatott tökélyharcos fölhäng? Hogyan kell ennek a bakjára fölhängni? Honnan vezet ki, ki utazik rajta, hová vezet, és kit juttat célhoz?

– Ó Szubhúti! A nagy kocsi végtelenséget jelent, mert felmérhetetlen. Az önfelülmúlók segítségével kell a bakjára fölhängni, a három világból vezet ki, a láthatatlan ember utazik rajta, mindentudáshoz vezet, és a nagyra hivatott tökélyharcost juttatja célhoz. Mégsem juttat ki sehonnán, senki sem utazik rajta, és sehová sem vezet. (Bár azzal, hogy nem vezet sehová, mindentudáshoz vezet.) A nagy kocsin soha senki nem jut célhoz, nem jutott célhoz, és nem is fog célba érni. Hogy miért nem? Azért, mert sem cél, sem célhoz érő nem létezik. Ha egyáltalán semmi sem létezik, akkor miféle cél létezhetne, ki érhetne célhoz?

– Ó, Magasztos! Azt nevezik nagy kocsinak, ami kivezet az emberek, istenek és félistenek világából. Azért nevezik nagy kocsinak, mert végtelen, akár a tér. Ahogy a térben, úgy a nagy kocsin is elfér a lények felmérhetetlen, számtalan, végtelen sokasága. Ezen oknál fogva nevezik nagy kocsinak a nagyra hivatott tökélyharcosok kocsját. Sehonnán sem indul, semerre sem halad és sehová sem érkezik. Ó, Magasztos! Nincs ennek a nagy kocsinak sem eleje, sem vége, sem közepe. Ez a kocsi egyforma a múltban, jelenben, jövőben. Ezért nevezik a nagy kocsit nagy kocsinak.

– Így van, Szubhúti! Pontosan így van! Ahogy mondtad, ezért nevezik a nagyra hivatott tökélyharcosok kocsját nagy kocsinak. Azok a nagyra hivatott tökélyharcosok, akik ezt gyakorlják, elérték, elérik, el fogják érni a mindentudást.

Erre Maitrájání fia, Púrna, így szólt a Magasztoshoz:

– Ó, Magasztos! A nemes Szubhúti csakugyan az önfelülmúló megismerés szellemében szól a nagy kocsiról?

Erre Szubhúti így fordult a Magasztoshoz:

– Ugye, Magasztos, a nagy kocsiról szóló tanításom nem mond ellent az önfelülmúló megismerésnek?

– Nem, Szubhúti! Valóban az önfelülmúló megismerés szellemében szóltál.

– A Buddha erejéből történt.

– Továbbá, Magasztos, a tökélyharcost nem lehet felfedezni sem a múltban, sem a jövőben, sem a kettő között. Hogy miért nem? Mert a forma határtalan, és ezért a tökélyharcos is határtalan; s mivel az érzetek, a képzetek, a szándékok és a tapasztalatok határtalanok, ezért a tökélyharcos is határtalan.

A tökélyharcost semmiféle formában nem lehet felfedezni, mivel forma sehol sem található. A tökélyharcost ugyanígy nem lehet felfedezni sem az érzetekben, sem a képzetekben, sem a szándékokban, sem a tapasztalatokban, mert azok sehol sem találhatók.

Ó, Magasztos! Ha egyszer soha, sehol, semmilyen körülmények között nem látok semmiféle tökélyharcost; ha sehol sem találok semmit, amit tökélyharcosnak lehetne nevezni; ha még önfelülmúló megismerést, sőt mindentudást sem lelek semerre; ha egyszer soha, sehol, semmiféle körülmények között, semmilyen formában nem találok semmit, akkor ki tanítson, mit magyarázzon és kinek?

Ó, Magasztos! A Buddha csak egy elnevezés. A tökélyharcos is csak egy elnevezés. Az önfelülmúló megismerés is csak egy szó, ám valójában még a szó sem létezik. Ó, Magasztos! Hiába mondogatom: „Én, én!”, valójában egyáltalán nem létezem. Ugyanígy nincs lényege semminek: a forma, az érzet, a képzet, a szándék és a tapasztalás egyaránt megfoghatatlan, valójában nem létező. Ám mindezen jelenségek lényegtelensége sem létező; a jelenségek nemlétezése sem valami. Ha tehát az önfelülmúló megismerés sem létezik, akkor mit magyarázzak, mit tanítsak a nem létezőknek?

Ó, Magasztos! Ha egyszer nem létezik semmi, akkor sem a Buddha, sem a tökélyharcos, sem a megvilágosodás útja nem létezik.

Ó, Magasztos! Az a nagyra hivatott tökélyharcos, aki ilyen tanítások és magyarázatok hallatán nem jön zavarba, nem bátortalanodik el, nem riad vissza, nem hátrál meg, nem gondolja meg magát, nem ijed meg és nem kezd minden ízében reszketni, arról tudnivaló, hogy az önfelülmúló megismeréssel foglalkozik, az önfelülmúló megismerést gyakorolja, az önfelülmúló megismerést kutatja. Az a nagyra hivatott tökélyharcos megállapodik az önfelülmúló megismerésben.

Hogy miért? Azért, Magasztos, mert ha a nagyra hivatott tökélyharcos az önfelülmúló megismerés fényében vesz szemügyre mindent, nem érzékel semmiféle formát, nem tapasztal semmiféle formát, nem észleli sem a forma kezdetét, sem annak megszűnését. Hasonlóképpen nem érzékel, nem tapasztal semmiféle érzetet, képzetet, szándékot vagy tapasztalatot sem; nem észleli azok kezdetét vagy megszűnését.

Hogy miért nem? Azért, mert a forma nem kezdődése nem forma, a forma meg nem szűnése sem forma. Így a nem kezdődést és az úgynevezett formát nem lehet megkülönböztetni vagy szétválasztani. Ugyanígy, a meg nem szűnést és az úgynevezett formát sem lehet megkülönböztetni vagy szétválasztani. Amit tehát formának nevezünk, valójában oszthatatlan. Hasonlóképpen, az érzet, a képzet, a szándék és a tapasztalat nem kezdődése, valamint azok meg

nem szűnése sem érzet, képzet, szándék, tapasztalat. A nem kezdődést és az úgynevezett tapasztalatot tehát nem lehet megkülönböztetni és szétválasztani. Ugyanígy, a meg nem szűnést és az úgynevezett tapasztalatot sem lehet megkülönböztetni vagy kettéválasztani. Amit tehát tapasztalatnak nevezünk, valójában oszthatatlan.

Így hát, Magasztos, ha az önfelülmúló megismerés fényében minden oldalról megvizsgáljuk a dolgokat, nem érzékelünk, nem tapasztalunk semmiféle formát; nem észleljük sem a forma kezdetét, sem annak megszűnését. Hasonlóképpen nem érzékelünk, nem tapasztalunk semmiféle érzetet, képzetet, szándékot vagy tapasztalatot sem; nem észleljük azok kezdetét vagy megszűnését.

Hogy miért nem? Azért, mert a forma nem kezdődése nem forma, és a forma meg nem szűnése sem forma. Így a nem kezdődést és az úgynevezett formát nem lehet megkülönböztetni vagy szétválasztani. Ugyanígy, a meg nem szűnést és az úgynevezett formát szintén nem lehet megkülönböztetni vagy szétválasztani. Amit tehát formának nevezünk, valójában oszthatatlan. Hasonlóképpen az érzet, a képzet, a szándék és a tapasztalat nem kezdődése, valamint azok meg nem szűnése sem érzet, képzet, szándék, illetve tapasztalat. A nem kezdődést és az úgynevezett tapasztalatot tehát nem lehet megkülönböztetni és szétválasztani. Ugyanígy, a meg nem szűnést és az úgynevezett tapasztalatot szintén nem lehet megkülönböztetni és szétválasztani. Amit tehát tapasztalatnak nevezünk, valójában oszthatatlan.

Erre Sáriputra így szólt Szubhútihoz:

– Tehát, ha jól értem a tiszteletreméltó Szubhúti szavait, a tökélyharcos is kezdet nélküli. Ám ha a tökélyharcos kezdet nélküli, akkor mi indítja arra, hogy a lények érdekében fáradozzon, hogy átérezze az élőlények szenvedését?

– Sáriputra! Én nem állítom, hogy a tökélyharcos a lények érdekében fáradozik. Aki ezt fáradozásnak véli, abból nem lesz tökélyharcos. Hogy miért nem? Azért, mert aki ezt nehéz dolognak véli, az nem képes felmérhetetlen és végtelen számú élőlény javára cselekedni. Aki viszont könnyűnek tekinti, és úgy gondol az összes élőlényre, mint a saját anyjára, apjára, fiára vagy lányára, az a nagyra hivatott tökélyharcos tökélyharcosi szellemben cselekszik. Úgy gondoljon hát a nagyra hivatott tökélyharcos a nőkre és a férfiakra, mint a saját anyjára, apjára, fiára, lányára, sőt: mint önmagára! Ekképp gondoljon rájuk: „Ahogy én mindig, mindenkor, minden körülmények között mentes szeretnék lenni a szenvedéstől, úgy ők is mindig, mindenkor, minden körülmények között legyenek mentesek a szenvedéstől! Bárcsak kiszabadíthatnám az összes lényt a szenvedések végeláthatatlan rengetegéből! Még ha száz darabra aprítanak, akkor se akarjak nekik semmi rosszat!” Ha így gondol a lényekre, akkor nem véli azt fáradozásnak, és nem gondolja, hogy nehéz dolog.

Továbbá, Sáriputra, a nagyra hivatott tökélyharcos így gondolkodjon: „Ahogy én magam soha, semmikor, semmilyen körülmények között nem vagyok, nem létezem, úgy soha semmi, semmikor, semmilyen körülmények között nincs, és nem létezik.” Ha ebben a szellemben cselekszik, akkor nem hiszi azt, hogy az összes lényért cselekedni nehéz dolog, nem véli azt fáradozásnak. Valóban úgy van tehát, ahogy a tiszteletreméltó Sáriputra mondta: a tökélyharcos kezdet nélküli.

Erre Sáriputra megkérdezte:

– Tiszteletreméltó Szubhúti! Ha a tökélyharcosnak nincs kezdete, akkor ezek szerint a tökélyharcos tapasztalatainak sem lehet kezdete.

- Valóban, Sáriputra, a tökélyharcos tapasztalatainak sem lehet kezdete.
- És vajon csak a tökélyharcos tapasztalatainak nincs kezdete, vagy magának a mindentudásnak sincs kezdete?
- Bizony, Sáriputra, még magának a mindentudásnak sincs kezdete.
- És vajon, Szubhúti, csak a mindentudásnak nincs kezdete, vagy a mindentudás tapasztalatainak sincs kezdete?
- Bizony, Sáriputra, a mindentudás tapasztalatainak sincs kezdete.
- És vajon csak a mindentudás tapasztalatainak nincs kezdete, vagy pedig a közönséges lénynek sincs kezdete?
- Bizony, Sáriputra, a közönséges lénynek sincs kezdete.
- És vajon csak a közönséges lénynek nincs kezdete, vagy a közönséges lény tapasztalatának sincs kezdete?
- Bizony, Sáriputra, még a közönséges lények tapasztalatának sincs kezdete.
- Tiszteletreméltó Szubhúti! Ha se a tökélyharcosnak, se a mindentudásnak, se a közönséges embernek, sem azok tapasztalatainak nincs kezdete, akkor hogyan érheti el a nagyra hivatott tökélyharcos a mindentudást?
- Tiszteletreméltó Sáriputra! Én nem állítom, hogy valaha is eléri, vagy felismeri a kezdet nélküli tapasztalást. Sem azt, hogy egy kezdet nélküli létező elér egy kezdet nélküli megvalósítást.
- Akkor talán egy kezdet nélküli létező ér el egy kezdettel rendelkező megvalósítást, avagy egy kezdettel bíró létező ér el egy kezdet nélküli megvalósítást?
- Tiszteletreméltó Sáriputra! A kezdet nélküli létezőnek van kezdete, vagy nincs?
- És vajon a kezdettel bíró létezőnek, tiszteletreméltó Szubhúti, van kezdete, vagy nincs?
- Tiszteletreméltó Sáriputra! Nem lehet megmondani, hogy van-e kezdete, vagy nincs.
- Ezek szerint még azt sem lehet mondani, hogy nincs kezdete?
- Bár azt mondjuk, hogy nincs kezdete, de a kezdet nélküliség is csak egy közönséges látászat. Tiszteletreméltó Sáriputra! Azért mondhatjuk, hogy nincs kezdete, mert közönséges értelemben kezdettelenség látszik.
- Erre így szólt Sáriputra:
- Bizony, a tiszteletreméltó Szubhúti az összes tanító közül a legelőbbre való. Hogy miért? Mert bármilyen kérdést tesznek fel neki, mindre kiválóan megválaszol, és mert soha nem tér el a valóságtól, nem mond ellent a valóságnak.
- Bizony, Sáriputra, ez maga a valóság: a Magasztos semmihez sem ragaszkodó tanítványainak valósága. Bármilyen kérdést tesznek föl neki, mindre kiválóan megválaszol, és soha nem tér el magától a valóságtól, nem hazudtolja meg a valóságot. S hogy miért nem? Azért, mert semmihez sem ragaszkodik.
- Erre a tiszteletreméltó Sáriputra így szólt a tiszteletreméltó Szubhútihoz:
- Jól van, tiszteletreméltó Szubhúti! Mi tehát a nagyra hivatott tökélyharcosok önfelülmúló megismerése, amely semmihez sem ragaszkodik?
- Tiszteletreméltó Sáriputra! Mivel az önfelülmúló megismerés egyetlen eljárásához vagy tanításhoz sem ragaszkodik, semmihez sem ragaszkodó ön-felülmúló. Aki nem jön zavarba, nem bátortalanodik el, nem riad vissza, nem hátrál meg, nem gondolja meg magát, nem ijed meg, és nem kezd minden porcikájában reszketni e mélységes önfelülmúló megismerés hallatán, arról

a nagyra hivatott tökélyharcosról tudvalevő, hogy az önfelülmúló megismerés szellemében viselkedik, és soha nem feledkezik meg róla.

– Tiszteletreméltó Szubhúti! Hogy lehet az, hogy az önfelülmúló megismerés szellemében viselkedő nagyra hivatott tökélyharcos soha nem feledkezik meg róla? Ha nem feledkezik meg róla, akkor megválna az önfelülmúló megismerés szellemétől, ha viszont nem válik meg az önfelülmúló megismerés szellemétől, akkor megfeledkezik róla. Tiszteletreméltó Szubhúti! Tétélezzük fel, hogy a nagyra hivatott tökélyharcos az önfelülmúló megismerés szellemében viselkedik, és nem is feledkezik meg róla; ám akkor az összes lény is az önfelülmúló megismerés szellemében cselekszik, és soha senki nem feledkezik meg róla.

– Úgy van, bizony, tiszteletreméltó Sáriputra! Mégis tévedsz, Sáriputra, ha ezt a dolgot szó szerint fogod fel. Hogy miért? Azért, Sáriputra, mert az élőlényeknek nincs lényege, ezért az önfelülmúló megismerés emlékezetben tartása is lényegtelennek tekinthető. Az élőlények nem léteznek, így az önfelülmúló megismerés emlékezetben tartása sem tekinthető létezőnek. Sáriputra, az élőlények üresek, így az önfelülmúló megismerés emlékezetben tartása is üresnek tekinthető. Az élőlények ép ésszel felfoghatatlanok, Sáriputra, így az önfelülmúló megismerés emlékezetben tartása is felfoghatatlan. Amennyiben, Sáriputra, az élőlények nem ébredtek rá teljesen a valóságra, annyiban az önfelülmúló megismerés emlékezetben tartására sem ébredtek rá teljesen. Amennyiben, tiszteletreméltó Sáriputra, az élőlények teljes mértékben ráébrednek a valóságra, az önfelülmúló megismerés emlékezetben tartására is teljes mértékben ráébrednek. Így értem azt, Sáriputra, hogy a nagyra hivatott tökélyharcos soha nem feledkezik meg az önfelülmúló megismerés szelleméről.

Itt végződik a Nyolcezer-soros Önfelülmúló Megismerés szútrájának első fejezete, melynek címe: „A mindentudás gyakorlása.”

Függelék

A szöveg kulcsfontosságú kifejezéseinek szanszkrit és tibeti megfelelői.

<i>Magyar</i>	<i>Szanszkrit</i>	<i>Tibeti</i>
buddha-erény	buddha-dharma	sangs rgyas kyi chos
ellobbanás	nīrvāṇa	mya ngan las 'das pa
halmaz	skandha	phung po
Kísértő	Māra	bdud
magányos buddha	pratyekabuddha	rang sangs rgyas
megvilágosodás	bodhi	byang chub
(a) megvilágosodás tudata	bodhicitta	byang chub sems
mindentudás	sarvajñāna	thams cad mkhyen pa
nagy kocsi	Mahāyāna	theg pa chen po
nagy páncél	mahāsaṃnāha	go cha chen pa
nagyra hivatott (tökélyharcos)	mahāsattva	sems dpa' chen po
önfelülmúló	pāramitā	pha rol tu phyin pa
önfelülmúló megismerés	prajñāpāramitā	shes rab kyi pha rol tu phyin pa
tanítvány	śrāvaka	nyan thos
teljes és végleges, felülmúlhatatlan megvilágosodás	anuttara-saṃyak-saṃbodhi	bla na med pa yang dag par rdzogs pa'i byang chub
tökélyharcos	bodhisattva	byang chub sems dpa'

Irodalom:

A LEFORDÍTOTT SZÖVEG:

Shes-rab-kyi pha-rol-tu phyin-pa brGyad stong-pa (Aṣṭasāhasrikā-prajñāpāramitā-sūtra) ACIP file KD0012 (1. fejezet: ff.1b-19a)

HIVATKOZOTT IRODALOM:

- Agócs Tamás (2000) Gyémánt áttörés. Budapest: A Tan Kapuja Buddhista Főiskola
- Conze, Edward (1973): *The Perfection of Wisdom in Eight Thousand Lines & Its Verse Summary*. Bolinas, California: Four Seasons Foundation.
- Conze, Edward (1978): *The Prajñāpāramitā Literature*. Tokyo: The Reiyukai. Az 1960-ban megjelent munka (Indo-Iranian Monographs no. VI. 's-Gravenhage: Mouton) átdolgozott és bővített kiadása.
- Conze, Edward (1979): *The Large Sutra on Perfect Wisdom, with the divisions of the Abhisamayālaṅkāra*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Fórizs László (1994): Példázat a tűzről (MN 72. szutta fordítása). In: Tenigl-Takács László (szerk.): *India bölcsessége (1994)*. Budapest: Gandhi Alapítvány – A Tan Kapuja Buddhista Főiskola (pp.231–216.)
- McQueen, Graeme (1981): *Inspired Speech in Early Mahāyāna Buddhism I*. In: *Religion* 11. pp. 303–319.
- McQueen, Graeme (1982): *Inspired Speech in Early Mahāyāna Buddhism II*. In: *Religion* 12. pp. 49–65.
- Porosz Tibor (2000): *A buddhista filozófia kialakulása és fejlődése a théraváda irányzatban*. Budapest: A Tan Kapuja Buddhista Főiskola.
- Obermiller, Eugène (1960): *Prañā-pāramitā-ratna-guṇa-saṃcaya-gāthā, Sanskrit and Tibetan text*. Photomechanic reprint with a Sanskrit-Tibetan-English index by Edward Conze. (Indo-Iranian Reprints V.) 's Gravenhage: Mouton & Co.
- Skliton, Andrew (1997): *A buddhizmus rövid története*, (Agócs Tamás fordítása), Budapest: Corvina Kiadó.
- Vekerdi József (1989): *Buddha beszédei*, Budapest: Helikon Kiadó.